

Радивој Радић

*Одељење за историју, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду, Србија*
rradic@f.bg.ac.rs

Марко Шуица

*Одељење за историју, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду, Србија*
msuica@f.bg.ac.rs

**Животиње на дар
(Из ризнице средњовековне дипломатије)***

Апстракт: Средњовековна дипломатија подразумевала је размену дарова између владара или двеју делегација. Уобичајено је било да се поклањају скупocene тканине, накит, оружје, предмети за свакодневну употребу израђени од племенитих метала, богато украшене рукописне књиге, реликвије. Не ретко су се као поклон давале и животиње, како оне које се користе у лову или рату (коњи, пси, соколи), тако и ретке и егзотичне животиње (слонови, жирафе, тигрови).

Кључне речи: животиње, дипломатија, ловачки пси, Византија, слон, Индија, жирафа, поклон, коњ

На Девети самит несврстаних који је одржан у Београду у септембру 1989. Године, либијски политичар Моамер Гадафи (1942–2011) стигао је авионом у коме је било шест камила и два расна арапска коња. Екстравагантни пуковник није, попут осталих високих гостију, одсео у хотелу него у свом шареном арабескном шатору који је био постављен у дворишту либијске резиденције на Дедињу (Večernје novosti, 4. mart 2011. godine). Камиле из Либије су касније постале станари београдског зоолошког врта.

* Овај рад је настао на пројекту бр. 177015 под насловом „Хришћанска култура на Балкану у средњем веку: Византијско царство, Срби и Бугари од 9. до 15. века“ и пројекту бр.177025 под насловом „Српско средњовековно друштво у писаним изворима“, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Моамер Гадафи је својим гестом, довођењем егзотичних животиња, само подсетио на један дипломатски обичај који је постојао вековима. У питању је размена разноразних поклона између владара или високих државних делегација, дарова који су се током Средњег века кретали у широком луку од накита, скуповених тканина и миомириса до богато украшених рукописних књига, реликвија и ретких и егзотичних животиња (Potemkin 1951, 84; KV, II, 1989, 241–275; ODB, I, 634–635; KV, III, 1991, 341–360; Byzantine Diplomacy 1992, 3–320; Cutler 1996, 51–66; Тошић 2008, 133–144).

За животиње се са разлогом наглашава да су биле предмети сталне пажње и размишљања средњовековног човека (Le Goff 1974, 167). Као својеврсни помоћници учествовале су у материјалном и економском животу људи, а коњи и пси су били неопходни у ратовима и лову (Mrgić 2013, 91–93). У дивљем облику, попут чудовишних вукова, вепрова или вукодлака, „настањивали“ су шуме и уносећи ужасан страх постали део средњовековног фолклора многих народа (Le Goff 1974, 167, 624; DMA, I, 1982, 293–302). Њихова свеprisутност у овоземаљском животу имала је свој одраз и у духовним сферама посредством Светог писма, али и других списа духовне провенијенције. Један од касноантичких текстова у коме се повезивао природословни и теолошко-дидактички дискурс био је *Физиолог*. Старословенска редакција овог списка била је приређена у средњовековној Србији, а њен утицај је препознат и у обликовању појединих српских хагиографских дела (Lazić 1989, 25). Описи митолошких и стварних животиња, попут лавова, слонова, птица, змија и других, преточени у теолошке алегорije, заправо су представљали рецепцију хеленске и хеленистичке културе уткане у хришћанско предање (Lazić 1989, 11).

На посебно место које су животиње заузимале у средњовековном свету указује управо и чињеница да су могле да буду део поклона којима је један владар обдаривао другог (Cutler 1996, 51–66). Вредност и драгоценост ових „живих поклона“ мерила се снагом, симболиком или реткошћу животиња које су биле саставни део дипломатског обдаривања. Присуство животиња у дворским церемонијама, поворкама, а потом и инсигнијама власти кроз различита хералдичка обележја, од најстаријих времена је било саставни део манифестација моћи и угледа владара. Прикључивање животиња дипломатском протоколу добило је одређену политичку и културолошку димензију медијације међу различитим државама и културама (Kinoshita 2012, 39). Овај аспект употребе животиња са циљем успостављања или развијања одређених политичких, међудржавних веза и односа, остао је забележен у различитим историјским изворима. Њихов опсег се креће од епистоларне грађе, закона, анала, хагиографија, мемоара све до књижевних списа. Тако су животиње, као изузетно цењени дарови, који уместо оружја треба да уреде односе међу владарима, нашли своје место у чувеној *Песми о Роланду*.

... .. Већ поручи гордом цару Карлу
Да ћеш бити одан и покоран,
Послати му лавове и хрте.
Тма сокола, седам сто камила,
Сребра, злата четири сто мазги
и педесет кола за комору... (Roland 1981, 16)

Током средњег века коришћење егзотичних, или одомаћених врста животиња у дипломатске сврхе била је саставни део политике дворова и уобичајени инвентар државних посланстава.

Тигар

У приручницима за историју Византије може се наћи оцена да је цар Теодосије II, односно Теодосије Млађи (408–450) – унук и имењак чувеног Теодосија I Великог (379–395) – владао под утицајем жена (Uspenski 2000, 146 sl.; Ostrogorski 1959, 75; ODB, III, 2051–2052). У ствари, реч је о две жене, најпре царевој старијој сестри Пулхерији, а затим и царевој супрузи Атенаиди-Евдокији (Holum 1982, 79–228). Одмах треба упозорити да ако неки владар води државу под утицајем жене или жена, то не треба одмах и обавезно схватити као нешто негативно. Пример Теодосија II, који је учинио низ разборитих државничких мера међу којима се, на пример, издвајају оснивање Цариградског универзитета 425. и издавање *Теодосијевог кодекса*, веома важне збирке царских закона, 438. године, то доказује на убедљив начин (Ostrogorski 1959, 75–76).

За владавину цара Теодосија II везан је и један занимљив податак који доноси латински писац Комес Марцелин. Реч је о аутору VI века који је текао каријеру код цара Јустинијана I Великог (527–565). Из његовог пера потекла је хроника која је обухватала период од 379. до 518. године, а потом је у два маха и допуњавана (ODB, II, 1991, 1296). Уз 448. годину Комес Марцелин је записао: „Покрајина Индија послала је владару Теодосију на дар украћеног тигра (*Provincia India Theodosio principi domitam tigrim pro munere misit*)“ (Marcelin, *Kronika*, 2006, 112). Упркос великој међусобној удаљености, Византијско царство и Индија су одржавали политичке и економске везе током рановизантијског периода (IV–VI век). У изворима су сачувани подаци о доласцима индијских изасланика на дворове Константина I Великог (324–337), Јулијана Отпадника (361–363) и Јустинијана I (Irmšer, 1984, 66–71; ODB, II, 1991, 992–993). Везе Византије и Индије изгубиле су на замаху у измењеној геополитичкој ситуацији после великих арабљанских освајања у VII веку. У овом случају нема других, подробнијих вести о посланству из Индије које се 448. године обрело на византијском двору и донело тако необичан поклон.

За Византинце тигар је у великој мери био егзотична животиња. Уопште, он је леп, округан, хитар, улива страх и оличава моћ и крволочност (Chevalier – Gheerbrant 1983, 699–700). Не треба заборавити да је у Библији река Тигар једна од четири рајске реке (Popović 1936, 159–176; Uzelac 2012, 7–23).

Слон

Исти писац, Комес Марцелин, уз 496. годину наводи како је „Индија владару Анастасију послала на дар слона (којег наш песник Плаут назива луканском кравом) и две жирафе (*India Anastasio principi elephantem, quem Plautus poeta noster lucabum nomine dicit, duasque camelopardalas pro munere misit*)“ (Marcelin, *Kronika*, 2006, 134). У питању је византијски цар Анастасије I (491–518) и почетне године његове дуге владавине. У модерној научној литератури, која се односи на владавину цара Анастасија I (491–518), овај податак је остао занемарен (на пример: Carizzi 1969, 1–315).

Енглески песник Џон Дон (1572–1631) можда је на најдомишљатији начин, у свега неколико речи, описао ову животињу: „Највеће природно ремек-дело: слон, безопасан, а огроман“. Мишљења о слоновима на Истоку и Западу током Средњег века била су сасвим опречна. Сматра се да је слон за западни свет, пре свега за Европу, оличавао живу слику тежине и неспретности. На другој страни, Азија је о слону имала потпуно супротно мишљење: јашу га владари и он симболизује владарску моћ, снагу, напредак и дуговечност; истовремено, он је симбол постојаности и непроменљивости; код неких народа сматра се и космичком животињом јер поседује структуру космоса: четири стуба носе куглу (Chevalier – Gheerbrant 1983, 606–607).

Да је добио слона на поклон могао је да се похвали и Јустинијан I Велики (527–565), највећи владар византијског раног средњовековља. Он је владао у време када се чинило да су се стекли основни предуслови за покушај да се поврате ранији поседи којима су после рушења Западног Римског царства (476) господарили варвари. Ношен снагом те идеје која га је заокупљала готово до степена опседнутости на тај се корак одважио управо Јустинијан I. Сматра се да је његово ступање на престо најавило најодлучнији период владавине који римски свет није видео још од времена Диоклецијана (284–305). Уз велике напоре и огромне финансијске трошкове он је Средоземно море опет претворио у „римско“ језеро. Јустинијанова дуга владавина биле је и раздобље веома разгранате дипломатске делатности Царства, а контакти са Индијом били су само део те живахне активности.

Писац Светске хронике Јован Малала бележи податак да је 12. индикта (=549/550. године) један изасланик из Индије дошао у Цариград и довео једног слона (*presbeutes Indôn katepemphte meta kai elephantos en Kônstantinoupolei*) (Malala 1831, 484, 9–10; Malala 2000, 411 № 106).

Када је реч о слоновима као поклону који један владар послао другом, најпознатији примерак је Абул Абас, слон кога је калиф Харун ал Рашид (786–809) послао франачком владару Карлу Великом (768–814). Легенда каже да је франачки краљ, а од 800. године и цар, једном приликом из прекоморских земаља добио углачани рог који је био украшен чудесним резбаријама. Када је сазнао да је тај скупоцени поклон урађен од само једног зуба неке огромне животиње, Карло Велики је био толико усхићен да је пожелео да види тог колоса. У релевантном извору, као што су краљевски анали, остало је записано да је Карло 797. године упутио посланство багдадском калифу са циљем да му доведу слона. Прошло је чак пет година док се слон, кога су назвали Абул Абас, у лето 802. није обрео у Ахену и изазвао невиђено одушевљење. Животињу са Истока су сместили у Карлов парк за лов који је био чувен по разним чудима природе (Einhardi Annales, MGH I, 1826, 190). Ту су га посматрали и проучавали неки од учених људи из околине франачког цара. Један од њих је, на пример, доказао да је нетачна дотадашња тврдња да слон никада не спава. У жељи да се не растаје од свог љубимца, Карло је Абул Абаса водио готово свуда куда је и сам кретао. Испоставило се да је једно од тих путовања било и кобно за слона. Догодило се то 810. године, када се франачки император запутио према северу, у Саксонију. Пошто су прешли Рајну, Карло Велики и његови људи су застали да сачекају прелазак остатка војске. Управо тада, можда као жртва епидемије, угинуо је Абул Абас, а његова смрт је произвела снажан утисак, не много мањи од његовог доласка. Штавише, оновремени летописци су тај догађај на неки начин изједначавали са најтежим збивањима те године, те у једној хроници, на пример, стоји записано да се те године када је умро слон упокојио и Пипин, краљ Италије (Hiti, 1973², 214; Ševčenko 2002, 76; ОП 2002, 329).

Жирафа

Као што је речено, Комес Марцелин је забележио да је 496. године цар Анастасије I из Индије осим слона добио и две жирафе (*duasque camelopardalas pro munere misit*) (Marcelin, *Kronika*, 2006, 134). Наравно, поново је у питању егзотична животиња која је због свог необичног изгледа на житеље оновремених европских држава остављала нарочит утисак. Навешћемо занимљиво сведочанство једног средњовековног човека који

је потицао из латинског света западне Европе. Реч је о баварском ратнику и пустолову Јохану Шилтбергеру, који је као шеснаестогодишњак заробљен у бици код Никопоља (1396) и следеће три деценије провео је у османлијској војсци ратујући у многим деловима ондашњег света (Van der Vin 1980, 676 sq.; Kislinger 1984, 97–111). Шилтбергер, између осталог, помиње како је био у Малој Индији која је лепа држава и онда доноси кратак осврт на тамошњи животињски свет. Он записује да има много слонова, а постоји и једна животиња која се зове жирафа (*suruafa*) која личи срну, али је висока и има дугачак врат, дуг четири хвата или још више. Предње ноге су јој дугачке, а задње кратке. У малој Индији има велики број животиња, а тамо живи много папагаја и нојева. Јохан Шилтбергер завршава своје простодушно објашњење речима да тамо има и мноштво других животиња и птица чија имена му нису позната (Šiltberger 1885, 61).

Византијски писци XI stoleћа, Михаило Аталијат и Јован Скилица, у својим историјским делима наводе како је цар Константин IX Мономах (1042–1055) године 1053. из Египта добио слона и жирафу (Atalijat 1853, 48; Atalijat 2002, 36–38; Skilica 1973, 475. Ур. Ševčenko 2002, 77). Сва је прилика да је то био знак захвалности византијском василевсу који је у време глади у Египту обезбедио да се у тамошње луке допреме залихе толико потребне пшенице. Занимљива је опсервација Михаила Псела, филозофа, историчара и државника, који је живео управо у то време и који истиче да је овај тип дипломатских дарова заменио оне већ традиционалне као што су били свила или накит (Psel 1994, 13, 261–266. Ур. Ševčenko 2002, 77–78).

Шездесетих година XIII века египатски султан Бејберс (1260–1277), припадник династије Мамелука (Hiti, Filip 1973², 342 sl.), послао је цару Михаилу VIII Палеологу (1259–1282), обновитељу Византијског царства (Ostrogorski 1959, 421 sl.), у Цариград једну жирафу. За Византинце је ова необична животиња представљала праву атракцију и о њој са једном врстом дечачке егзалтације пише савремени историчар Георгије Пахимер. Он наглашава да су жирафу као некакво чудо сваки дан водали по трговима као несвакидашњи приказ и на уживање пролазника. Чудновата и особена животиња имала је невелико тело налик на магарца, кожу попут леопарда, белу и прошарану црвеним пегамма. Отпозади је наликовала на камилу до оног дела где јој почиње грба. Предње ноге су биле знатно више него задње, врат налик оном код ждрала, веома дугачак који се уздиже високо, те је животиња одавала утисак гордости. Глава јој је мала, прилично је слична глави камиле, а трбух бео. Од врата дуж целе кичме до самога репа, који није велики, протеже се веома право црна пруга. Ноге су јој танке као код јелена и са раздвојеним копитима. Ова животиња је по природи врло кротка тако да и деца могу да се играју са њом и да је воде јер је послуш-

на. Травојед је, али се храни и житарицама и као овци храна јој се може давати рукама. За заштиту од напада, наставља своју приповест Георгије Пахимер, жирафа није снабдевена ни таквим копитима које има коњ, ни роговима какве имају бикови, ни зубима као код дивље свиње, ни канцама као мачке, него зубима којима по свој прилици уједа умерено, само како би одбила нападача. При том не причињава било какву штету и никакав отров се не налази у њеним зубима као што је случај код неких животиња које је природа тиме наоружала (Рахимер 1984, 239).

Султан Бејберс је жирафу, између осталих дарова, поклонио цару Михаилу VIII Палеологу у знак захвалности што је Византија дозвољавала несметани пролазак египатског бродовља у басен Црног мора. Познато је да су Мамелуци из Египта одржавали живе везе са црноморским залеђем (Ostrogorski 1959, 429–430; ODB, II, 1991, 1279).

Ловачки пси

Византијско присуство у Малој Азији, некадашњем језгру Царства, бивало је све слабије у завршним деценијама XIII и првим деценијама XIV столећа. Турци су се непрестано ширили и потискивали су Византинце који су се налазили у дефанзиви. Последњи озбиљнији покушај да се ситуација преокрене предузео је цар Андроник III Палеолог 1329. године, али се тај подухват завршио поразом код Филокрене (Ostrogorski 1959, 472; Nicol 1972, 174–175). За преостале византијске градове у Малој Азији, препуштене властитој судбини и ћуди исламског завојевача, више није било никакве наде (Radić 2013, 60–61).

Истина, већ следеће 1330. године када је била угрожена византијска Никомедија, град славне традиције и великог значаја, није изостала интервенција царске војске. О том догађају бележи Јован Кантакузин у свом историјском делу. Долазак византијске војске ипак је поколебао емира Орхана (1326–1362) који је похитао да склопи мир са Андроником III Палеологом. Том приликом размењени су и дарови: емир је византијском цару поклонио „коње, ловачке псе, ћилиме и пантерову кожу (*hippous pempas kai kynas thêreutikas tapêtas te kai pardaleôn doras*)“, док је василевс османлијског владара обдарио сребрним чашама, драгоценим сиријским тканинама и једним од својих царских одела, што су варвари сматрали знаком особитог поштовања и благонаклоности (Kantakuzin 1828, 447. Ур. Florinskij 1879, 124; Arnakis 1947, 195).

Очигледно је да су Османлије добро знале за цареву страст према лову који је, иначе, био омиљена забава многих средњовековних владара (Koukoules 1932, 3–33; Savage 1933, 30–41; Mišić 1995, 51–65; Kaplan 2007,

277–278; Prodić – Cvetković 2013, 9–126). О ловачкој страсти Андроника III Палеолога извештава и Нићифор Григора, други великан византијске историографије. Он бележи да је Адроник II Палеолог (1282–1328), деда Андроника III, пребацивао унуку да је неодговоран када су државни послови у питању и да га занима само старање о псима и птицама којих има по хиљаду (Grigora 1829, 404). Реч је, наравно, о ловачким псима и соколовима (Jireček 1952, 288–289).

И праунук Андроника III, византијски цар Јован VIII Палеолог (1425–1448), волео је лов и ловачке псе. У писму које је преко свог дворанина Константина Раула Палеолога 3. марта 1416. године упутио краљу Фердинанду I (1412–1416), он арагонског владара подсећа да му поклони некакве, раније обећане, ловачке псе (Ђурић 1989², 151).

Коњ

У средњовековном свету, па и у Византијском царству које је било део тог света, коњ је био веома важна животиња (Božić 1956, 85–92; Nikolić 1959, 271–283; Jevtić 1983, 5–43; McCabe 2002, 91–97; Kaplan 2007, 40 et passim; Kurtović 2014, 11 sl.). Када су набрајани поклони које је 1330. године емир Орхан даривао византијском василевсу Андронику III Палеологу уз ловачке псе поменути су и коњи (Kantakuzin 1828, 447). И у ранијем периоду, коњ је био незаобилазна ставка у инвентару дипломатских товара, па је селдучки султан Малик шах, након што је од Византије преузета Мала Азија, крајем 1087. године користио коње као средство у дипломатији. Он је послао калифу у Багдад, уз ћерку и мираз који се, између осталог, састојао од 130 камила заоденутих византијским брокатом, злата, сребра, 74 мазге и 33 раскошно опремљена коња врхунске пасмине (Lambton 2001, 212–213; The Annals of the Seljuq Turks 2002, 232; Kinoshita 2012, 40).

Када је Византија у питању, област Тесалија је била чувена по узгоју коња, као и Малагина, део малоазијске провинције Битиније (ODB, II, 1991, 948; Kavalo 2006, 70–71), а читав низ ергела налазио се у малоазијској области Фригији (Šene – Flizen 2010, 137).

У Византији су на цени били арабљански коњи чувени по својој физичкој лепоти, издржљивости, интелигенцији и дирљивој оданости према свом господару. Арабљански чистокрвни коњ постао је на Западу идеал према коме су стварана мишљења о доброј пасмини коња. У VIII столећу Арапи су га, преко Шпаније, пренели у Европу. За време крсташких ратова енглески је коњ мешањем с арапским попримио нове крвне особине (Hiti 1973², 28).

Георгије Сфранцис, високи функционер на двору последњег византијског цара Константина XI Драгаша Палеолога (1449–1453), путовао је у дипломатску мисију најпре у Грузију, а потом и у Трапезунтско царство (Kauhčišvili 1970, 36–88; Каргов 2007, 205–207). Грузијски владар Георгије VIII (1446–1465) га је обдарио коњима и двојицом момака (*kai aloga kai paidia dyo*) које је претходно заробио (Sfrancis 1990, 108; Sfrances 2011, 132).

На византијски двор коње као поклон слао је још чувени хунски вођ Атила у првој половини V века (KV, I, 1984, 377). Степски народи су, наравно, имали особен однос према овим животињама будући да су велики део живота проводили у седлу. „Бич божји“ је каткад истрајавао на томе да се чак и дипломатски преговори воде тако што ће учесници седети на коњима (Šunjić 2003, 217).

Попут Византије, и у средњовековној српској и босанској држави коњ је имао своју „дипломатску“ међународну и унутарполитичку намену (Mihaljčić, 1999, 314–315). У житију Светог Симеона, које је написао Немањин син, Стефан Немањић, наводи се да су приликом сусрета, самог аутора житија, великог жупана Стефана и угарског краља Андрије II у Равном (данас Ћуприја), коњи били саставни део дипломатског протокола. Српски владар је био дарован, поред разног луксузног мобилијара „и коњима предивним, обложеним и украшеним златним уздама, које сијају као Сунце и задивљавају човечји вид“, а том приликом Стефан Немањић је добио и „срацинску стоку“ (Stefan Prvovenčani 1999, 104–105). Сматра се да се под „срацинском (односно сараценском, арапском) стоком“ подразумевају камиле (Bašić 1924, 73 n. 10).

И у каснијем периоду српски владари су, поред других дарова, добијали коње. Тако је Константин Филозоф забележио да је деспот Стефан Лазаревић по повратку у Србију, након битке код Космидиона 1410. године, од влашког војводе Мирче на дар добио коње „Гостећи га изузетно срдечно, даде му све што је потребно – коње и опрему потребну за далека путовања“ (Jagić 1875, 296; Konstantin Filozof 2007, 60). Да су српски владари давали, као што су и примали, коње у дипломатским протоколарним разменама, сведочи и Константин Михаиловић из Островице, турски јаничар, који у свом делу описује како је деспот Ђурађ Бранковић угарском краљу Владиславу припремио скупоцене дарове међу којима су се налазили и „чисти коњи“ (Konstantin Mihailović 1959, 28). Коњ је, такође, у Босни столећима био уобичајен дипломатски дар. Да је и пред крај постојања босанске средњовековне државе средином XV века, коњ био важан у дипломатским односима, сведочи архивска грађа према којој је босански краљ Стјепан Томаш са својим поклицарима у Венецију уз сребрне пехаре послао четири коња и соколове за лов, поводом удаје својих кћери (Kurtović 2014, 43).

Извори

- Atalijat, Mihailo. 1853. *Michealis Attalioetae historia*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, ed. Immanuel Bekkerus, Bonnae.
- Atalijat, Mihailo. 2002. *Miguel Atalicates*, Historia, ed. Inmaculada Pérez Martín, Madrid.
- Bašić, Milivoje. 1924. *Stare srpske biografije*, preveo i objasnio Milivoje Bašić, Beograd.
- Einhardi Annales... *Monumenta Germaniae Historica* I, 1826, Scriptorum, ed. G. H. Pertz, Hannover–Berlin.
- Grigora. 1829. *Nicephori Gregorae Byzantina historia*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, ed. L. Schopen, I, Bonnae.
- Jagić, Vatroslav. 1875, *Konstantin Filozof, Život despota Stefana*. Glasnik SUD XLII (1875) 223–377.
- Kantakuzin. 1828. *Ioannis Cantacuzeni eximperatoris historiarum*, ed. L. Schopeni, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, vol. I, Bonnae.
- Konstantin Filozof. 2007. *Život Stefana Lazarevića despota srpskog*, Beograd
- Konstanin Mihailovi. 1959. *Konstanin Mihailović iz Ostrovice, Janičarove uspomene ili Turska hronika*, izd. Đorđe Živanović, Spomenik Srpske akademije nauka 107, Beograd.
- Marcelin. 2006. *Kronika. Prejasni muž Komes Marcelin*, *Kronika*, prev. Bruna Kuntić-Makvić, koment. Hrvoje Gračanin, Zagreb.
- Malala. 1831. *Ioannis Malalae Chronographia*, ed. L. Dindorf, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonnae.
- Malala. 2000. *Ioannis Malalae Chronographia*, Corpus Fontium Historiae Byzantinae vol. XXXV, rec. Ioannes Thurn, Berolini et Novi Eboraci.
- Pahimer. 1984. *Georges Pachymérés relations historiques*, éd. A. Failler (Corpus Fontium Historiae Byzantinae, vol. XXIV/1), I, Paris.
- Psel, Mihailo. 1994. *Michaelis Pselli Orationes panegyricae*, ed. G. T. Dennis, Stuttgart – Leipzig.
- Roland... *Pesma o Rolandu*, 1981, Beograd.
- Sfrances, Georgije. 2011. *Georgije Sfrances, Hronika. Pad Vizantijskog carstva*, prev. i prir. Mladen Stanković, Beograd.
- Sfrancis, Georgije. 1990. *Giorgio Sfranze, Cronaca*, a cura di R. Maisano (Corpus Fontium Historiae Byzantinae, vol. XXIX), Roma.
- Skilica. 1973. *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum*, Corpus Fontium Historiae Byzantinae vol. V, rec. I. Thurn, Berlin – New York.
- Stefan Prvovenčani. 1999. *Sabrana dela*, predgovor, prevod i komentar Ljiljana Juhas-Georgievska, izd. na srpskoslovenskom Tomislav Jovanović, Beograd.
- Šiltberger .1885. *Johannes Schiltbergers Reisebuch Nach der Nürnberger Handschrift herausgegeben von dr V. Längmantel*, Bibliothek des litterarischen Vereins in Stuttgart, № CLXXII, Tübingen.
- The Annals of the Saljuq Turks*, 2002: *Selections from al-Kamil fi'l- Ta'rikh of 'Izz al-Din Ibn al-Athir*, trans. D. S. Richards, Studies in the History of Iran and Turkey, London.

Литература

- Arnakis, G. 1947. *Hoi prôtoi Othômanoi. Symbolê eis to problêma tês ptôseôs tou hellênismou tês Mikras Asias (1282–1337)*. Athina.
- Božić. 1956. Konj dobri i oružje (Uz član 48 Dušanovog zakonika). *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 13–14: 85–92.
- Byzantine Diplomacy. 1992. *Byzantine Diplomacy*, Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Cambridge, March 1990, ed. Jonathan Shepard, Simon Franklin, Society for the Promotion of Byzantine Studies, Publications I, Ashgate Variorum, Aldershot.
- Capizzi, Carmelo. 1969. *L'imperatore Anastasio I (491–518). Studio sulla sua vita, la sua opera e la sua personalità*, *Orientalia Christiana Periodica* 184, Roma.
- Chevalier, Jean i Alain Gheerbrant. 1983. *Rječnik simbola. Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*. Zagreb.
- Cutler, Anthony. 1996. Les échanges des dons entre Byzance et l'Islam. *Journal des savants* (January–June): 51–66.
- DMA, *Dictionary of the Middle Ages*. 1982–1989. Joseph R. Strayer ed., I–XIII. New York.
- Đurić, Ivan. 1989. *Sumrak Vizantije. Vreme Jovana VIII Paleologa, 1392–1448*. Zagreb.
- Florinskij, T. 1879. Andronik Mladšij i Ioann Kantakuzin. *Žurnal Ministerstva Narodnogo Prosvešćenija* 204: 87–143, 219–251. Sankt-Peterburg.
- Hiti, Filip. 1973. *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas II* Izdanje. Sarajevo.
- Holum, Kenneth. G. 1982. *Theodosian Empresses: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*. Berkeley – Los Angeles – London.
- Irmšer, Iogannes. 1984. Vizantija i Indija. *Vizantijskij vremennik* 45: 66–71.
- Jevtić, Milan. 1983. *Kult i korišćenje konja u prošlosti Srba*. Zbornik Istorijskog muzeja Srbije 20. Beograd.
- Jireček, Konstantin. 1952. (1978). *Istorija Srba, II* (Kulturna istorija). Beograd.
- Kavalo, Guljelmo. 2006. *Vizantinci*, prir. G. Kavalo, prev. S. Đurković, Đ. Trajković, B. Nikolić i J. Kostić. Beograd.
- Kaplan, Mišel. 2007. *Vizantija*, prev. B. Rakić. Beograd.
- Karpov, Sergej. 2007. *Istorija Trapezundske imperii*. Sankt-Peterburg.
- Kauhčišvili, S. G. 1970. *Svedenija vizantijskih pisatelej o Gruzii*. Georgika, tom VIII. Tbilisi.
- Kinoshita, Sharon. 2012. „Animals and the Medieval Culture of Empire“. In *Animal, Vegetable, Mineral, Ethics and Objects*, ed. J. J. Cohen, 37–66. Washington D.C.
- Kislinger, E. 1984. Johann Schiltberger und Demetrios Palailogos. *Byzantiaka* 4: 97–111.
- Koukoules, Phaidôn. 1932. Kynêgetika ek tês ephês tôn Komnênôn kai tôn Palaio-logôn. *Epetêris Hetaireias Byzantinôn Spoudôn* 9: 3–33.
- Kurtović, Esad, 2014. *Konj u srednjovekovnoj Bosni*. Sarajevo.
- KV, I. 1984. *Kul'tura Vizantii, I* (IV – prva polovina VII v.), otv. red. Z. V. Udal'cova, Moskva.
- KV, II. 1989. *Kul'tura Vizantii, II* (vtoraja polovina VII – XII v.), otv. red. Z. V. Udal'cova – G. G. Litavrin, Moskva.
- KV, III. 1991. *Kul'tura Vizantii, III* (XIII – prva polovina XV v.), otv. red. G. G. Litavrin, Moskva.

- Lambton, A.K.S. 2001. *The Cambridge History of Iran*. Cambridge.
- Le Goff, Jacques. 1974. *Srednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope*, prev. D. Stošić. Beograd.
- McCabe. 2002. „Horses and horse-doctors on the road“. In *Travel in the Byzantine World*, Papers from the Thirty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies, Birmingham, April 2000, ed. Ruth J. Macrides, Society for the Promotion of Byzantine Studies, Publications 10, Ashgate Variorum, Aldershot.
- Mihaljčić, Rade. 1999. *Leksikon srpskog srednjeg veka*, (Konj), 314–315. Beograd.
- Mišić, Siniša. 1995. Lov u srednjovekovnoj Srbiji. *Istorijski glasnik* 1–2: 51–65.
- Mrgić, Jelena. 2013. *Zemlja i ljudi: iz istorije životne sredine Zapadnog Balkana*. Beograd.
- Nicol, Donald. 1972. *The Last Centuries of Byzantium 1261–1453*. London.
- Nikolić, Danica. 1959. Konj u verovanjima našeg naroda. *Živa antika* IX: 271–283. Skopje.
- Nikolić, Maja. 2013. Čujem da imaš plemenitog konja – Pismo Manojla II Paleologa Dimitriju Hrisolorasu br. 43. *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 50 (2): 789–801.
- ODB 1991. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A. P. Kazhdan, vol. I–II–III, New York – Oxford.
- OII 2002. *Oksfordska istorija islama*, prir. Dž. L. Espozito, prev. Đ. Trajković. Beograd.
- Ostrogorski, Georgije. 1959. (1998). *Istorija Vizantije*. Beograd.
- Popović, Pavle. 1936. Četiri rajske reke (Jedno mesto iz Konstantina Filozofa). *Glas Srpske kraljevske akademije* 171, Drugi razred 88: 159–176.
- Potemkin V. P. 1951. *Historija diplomacije*, prev. M. Maluinar, I. Zagreb.
- Prodić, Slobodan i Slobodan Cvetković. 2013. *Fragmenti iz istorije lova u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni*. Novi Sad.
- Radić, Radivoj. 2013. *Crno stoleće. Vreme Jovana V Paleologa (1332–1391)*. Beograd.
- Savage, Henry I. 1933. Hunting in the Middle Ages. *Speculum. A Journal of Medieval Studies* VIII: 30–41. Cambridge Mass.
- Šene, Žan-Klod i Bernar Flizen. 2010. *Vizantija: Istorija i civilizacija*, priredio R. Radić, prev. J. Vidić. Beograd.
- Ševčenko, Nancy, P. 2002. „Wild Animals in the Byzantine Park“. In *Byzantine Garden Culture*, ed. A. Littlewood, H. Maguire, and J. Wolschke-Bulmahn, 69–86. *Dumbarton Oaks Research Library and Collection*: Washington, D. C.
- Šunjić, Marko. 2003. *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*. Sarajevo.
- Tošić, Đuro. 2008. „O darovima u dubrovačkoj diplomaciji“. U *Tajna kutija Dubrovačkog arhiva*, I, Zdravko Škundrica, 133–144. Zagreb – Dubrovnik.
- Tošić, Đuro. 2013. Podmetanje konja gospodarima u nevolji: opšta mjesta ili stvarne istorijske činjenice? *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske* V (5): 117–126. Banja Luka
- Uspenski, Fjodor. 2000. *Istorija Vizantijskog carstva od 6. do 9. veka*, prev. Z. Buljagić, predg. Lj. Maksimović. Beograd.
- Uzelac, Aleksandar. 2012. Tigrovi na donjem Dunavu – mali prilog proučavanju megafaune srednjovekovnog Balkana. *Braničevski glasnik* 8: 7–23.
- Van der Vin, J. P. A. 1980. *Travellers to Greece and Constantinople. Ancient Monuments and Old Traditions in Medieval Travellers' Tales*, II. Istanbul – Leiden.

Radivoje Radić

Department of History, Faculty of Philosophy,
University of Belgrade, Serbia

Marko Šuica

Department of History, Faculty of Philosophy,
University of Belgrade, Serbia

Animals as gifts

(From the treasury of medieval diplomacy)

Medieval diplomacy often implied the exchange of gifts between rulers or two delegations. It was customary to give expensive cloth, jewellery, weapons, everyday objects made of precious metals, richly decorated manuscripts, and relics. Often, the gifts were animals – those used in hunting or warfare (such as horses, dogs or falcons), as well as rare and exotic animals (elephants, giraffes, tigers). The value and preciousness of these “living gifts” was measured through the strength, symbolic value or rarity of the animals which were a key part of diplomatic gift giving. The presence of animals in court ceremonies, royal processions, and later in ruler insignia through different heraldic markings, was, from ancient times, a key part of the manifestations of power and standing of rulers. The inclusion of animals in diplomatic protocol gained a certain political and cultural dimension of mediation between different states and cultures.

Key words: animals, diplomacy, hunting dogs, the Byzantine Empire, elephant, India, giraffe, gift, horse

Animaux en cadeau

(Des trésors de la diplomatie médiévale)

La diplomatie médiévale prévoyait un échange de cadeaux entre deux princes ou deux délégations. Il était d’usage que soient offerts en cadeau des étoffes précieuses, des bijoux, des armes, des objets pour un usage quotidien fabriqués en métaux précieux, des livres manuscrits richement ornés, des reliques. Il n’était pas rare que soient offerts en cadeau des animaux, aussi bien ceux que l’on utilisait dans la chasse et la guerre (chevaux, chiens, faucons), que des animaux exotiques (éléphants, girafes, tigres). La valeur et l’importance de ces „cadeaux vivants“, se mesuraient par la force, la symbolique ou la rareté des animaux qui faisaient partie des dons diplomatiques. La présence des animaux dans les cérémonies de cour, les processions, puis les insignes du pouvoir à travers les différentes marques héraldiques, depuis les temps les

plus anciens, faisait partie des manifestations de la puissance et du prestige des princes. L'introduction des animaux dans le protocole diplomatique s'est paré d'une certaine dimension politique et culturelle de médiation entre les différents états et cultures.

Mots clés: animaux, diplomatie, chiens de chasse, Byzance, éléphant, Inde, girafe, cadeau, cheval

Primljeno / Received: 20.09.2016

Prihvaćeno / Accepted: 7.10.2016